

A méltó elismerés címet Charles Taylor következő idézete ihlette: „A méltó elismerés nemcsak valamiféle udvariasság, amellyel felebarátainknak tartozunk, hanem életbe vágó emberi szükséglet”.¹⁸⁹ Nem véletlen, hogy a filozófia és a pszichológia tudományterülete egyaránt foglalkozik az elismerés különféle aspektusaival, mely kérdéskörre vonatkozóan ez aktuális tanulmány szűk spektrumot jelent. Ennek megfelelően néhány jeles képviselő elméletének töredéke jelenik meg, mely látható a felsorolt források szűk köréből is, mindez azonban további útmutatásul szolgál.

Jelen tanulmány elsősorban a méltó elismerés meghatározásának megközelítési lehetőségében rejlő összetettség feltérképezésére alkalmas, mely a későbbiekben mintegy alapot jelenthet a különböző elméletek kibontakoztatására. A filozófiai irányvonal így nélkülözi többek között az ókortörténeti aspektusokat, valamint a politikai antropológiai dimenziók sem kapnak szerepet. E bizonyos értelemben madártávlatból vizsgált témakör azonban lehetőséget nyújt az eltérő tudományterületek találkozási pontjának megismerésére, melynek szükségességét Tommaso Campanella fogalmazta meg: „Az az ember, aki csak egyetlen tudományágat tanulmányozott, nem ismerhette meg azt teljes mértékben, mivel egyetlen tudományág sem független a többitől”.¹⁹⁰

Az elismerés filozófiai megközelítésében kidomborodik az identitás kérdésköre, melynek során az egyén cselekedeteinek motivációi válnak kulcsfontosságúvá. Amennyiben motivációról beszélünk, elkerülhetetlenek a pszichológiai elméletek, melyek rövid prezentációja szolgál a különböző álláspontok felfedezéséül. S végül, bár nem utolsó sorban a pszichológia tudományterülete az elismerés vonatkozásában a megerősítéshez kapcsolódó kutatási tapasztalatok vizsgálatát igényli, kiegészülve azzal a megállapítással, hogy a kommunikáció közvetítő szerepe nélkül teljességgel lehetetlen vállalkozás lenne.

A kör talán itt bezárul a vizsgálható területek vonatkozásában, annak érdekében, hogy megkezdődhessen a tanulmány ismertetése.

Az elismerés meghatározása

Az elismerés meghatározása sokoldalú értelmezhetőségéből adódóan összetett jelenség. Az állítás bizonyításának céljából a következő leírások szolgálnak a teljesség igénye nélkül.

Taylor nyomán két síkon értelmezhető az elismerés: társadalmi és személyes vonatkozásban. Jól lehet meglehetősen nehéz éles határvonalat húzni e két meghatározás közé, hiszen egymással kölcsönhatásban léteznek, a társadalmi vonatkozás mégis egy globálisabb szemléletmódra hivatkozik, melyre az alábbi definíciók tűnnek a legalkalmasabbnak.

Az elismerés társadalmi szinten a különböző életformák elismerését jelenti, mely a szolidaritás eszméjének jegyében érvényesül (Honneth 1997).

Hermann Kocyba által az elismerés interperszonális megközelítésben: „Az interperszonális elismerés az intim kapcsolatokon, a jogi viszonyokon és a munkával közvetített társadalmi megbecsülésen keresztül az individuumok önmagukhoz fűződő viszonyának is alapjául szolgál” (Weiss 2004:60). A megfogalmazás tág értelemben határozza meg az elismerést, mivel a társadalmi megbecsülés reflexióját tekinti az individuum önmagával való kapcsolatában.

Szűkebb értelemben az elismerés fogalmi meghatározására szolgálhat például Messemmer, Honneth és Rózsa megfogalmazása. Aktuálisan e tanulmány kizárólag a fogalmi meghatározásra korlátozódik, de nyilvánvalóan a későbbiekben tágabb elemzési lehetőséget jelent a témakör szempontjából.

A társalgási kommunikáció aspektusából Messemmer elismerésméleti fogalmakat alkalmaz: „Az individuumok a társadalmi aktivitásban való részvételüket a nyelvi elismerésen, értékelésen és kommentáláson keresztül juttatják kifejezésre” (Weiss 2004:269).

Diskurzus-etikai megközelítésben pedig az egyediség és az egyenlőség egyenértékű elfogadását jelenti az elismerés, mely vita esetén a kommunikáció résztvevőinek magatartásában tükröződik (Honneth 1997).

Rózsa Erzsébet nyomán: „Fogalmilag az elismerés meghatározásakor azt kell tisztázni, hogy ki az elismerő, ki (vagy mi) az elismerés tárgya, és mi az entitása annak, amire az elismerés aktusában vá-

189 Taylor 1997:125.

190 Hivatkozta Nemesi 2011:7.

laszolunk. Az elismerés lényegi összefüggésben áll az egyén önmagára irányuló gyakorlati vonatkozásával, különösen az önértelmezéssel (Selbstsinn, sense-of-self). Az elismerés mint 'adekvát méltatás' intuíciója szerint az ilyen aktus akkor sikeres, ha az elismerő megfelelően válaszol alapvető tárgyi jellegzetességekre. A személyközi kapcsolatokban pedig az elismerés akkor sikeres, ha a fogadó rendelkezik ama képességekkel, amelyek révén az elismerőt mint elismerésre képeset és méltót maga is elismeri. Ez az elismerés 'kölcsonösségi gondolata' (Rózsa 2011).

Az elismerés meghatározását prezentáló fenti deskripció által tehát sokoldalú képet kapunk az elismerés szemléletmódjának lehetőségeiről, továbbá Rózsa révén arról az aspektusról is, hogy melyek az elismerés definiálásához tisztázandó tényezők. Az elismerés tehát leegyszerűsítve magában foglalja a kölcsönös megbecsülést, tiszteletet, elfogadást, valamint az adekvát értékítéletet. Az elismerésre vonatkozó nézőpontok megismerésének érdekében a filozófia néhány jeles gondolkodóját hívom a következőkben segítségül, abból a célból, hogy világukból néhány kisebb részletet felidézsek.

Filozófiai szemléletek az elismerés világában

Történelmi vonatkozásban az elismerés vizsgálati területének gyökerei visszavezethetők a klasszikus görög nézetekre, melyek a barátságra vonatkozó filozófiai szemléletmódban lehelők fel. A modern elismerés elméletek alapjai a reneszánsz humanista filozófiában találhatóak, majd a felvilágosodás során kibontakozó érzelmelméletekben. Az elmélet kiteljesedéséhez mégis a német idealizmus szolgáltatta a legkedvezőbb alkalmat (Rózsa 2011). Jelen tanulmányban a filozófusok által képviselt teljes elismeréseméleti teória prezentációjára nem kerül sor, fókuszában leginkább az identitás és az elismerés közötti összefüggések kérdésköre áll.

A filozófiai megközelítésben az identitás az embert meghatározó karakterisztikus vonásokat jelenti, amely a másokkal való interakciók során fejlődik. Az elismeréseméleti témakörben alapvetően kétféle megközelítés tapasztalható.

Az egyik (az 1700-as években az identitás-elismerés körüli elmélkedések közül kiemelkedő) az az idea, amely az embert úgy tekinti, mint akinek adott egy saját morális érzékenysége, a veleszületett megérzése, arról, hogy mi a helyes és mi a helytelen, a belsőleg átélt jutalom–büntetés mechanizmusa alapján. Lionel Trilling az ebben a vízióban megszü-

lető individuumb-konceptiót autenticitásnak nevezi (Trilling 1969).

Rousseau, Herder, Hegel elméleteiben ezzel szemben az a típusú reflexió áll, mely központba helyezi a mások általi elismerést. Az ebben a perspektívában megfogalmazott reflexiók alapvető eleme, hogy az individuumb, az emberi méltóság nem lehet teljes a mások általi elismerés nélkül. Ebből adódóan az el nem ismertség az egyének életére kedvezőtlen hatással lehet, előidézve a kizártságot, a megalázottságot, az elnyomás érzetét. Ugyanakkor az elismerés egyfajta kényszeres viselkedéshez is vezethet, melynek hatására az egyén olyanná formálja jellemét, amely megfelel a környezetének, elrejtve ezáltal valódi önmagát.

Konkrétabban megvizsgálva az egyes filozófusok szemléletmódját, e kérdéskörben Thomas Hobbes (1588–1679) angol materialista filozófussal kezdhetők a történet, mint az elismerés iránti passzió kialakulásának kiemelkedő alakjával. Hobbes meglehetősen negatív emberképet festett, az egoizmusé volt a főszerep. Elméletében megjelenik egyfajta küzdelem a megbecsülésért, oly módon, hogy az embert úgy látja, mint aki mindenáron és bármi áron az értékének és a hatalmának mások általi elismeréséért aggodalmaskodik, melynek során az erény és a valós érdem lényegtelennek válik. Ebben a szemléletmódban az individuumbot bármilyen lebecsülés vagy sérelem éri, erőszakos reakciókat vált ki belőle. Semmiségeért kész harcba bocsátkozni, kegyetlenséget tükröző konfliktusokba. Tulajdonképpen ezáltal megszületik az elismerés iránti passzió.

Pascal, La Rochefoucauld és Nicole – mintegy csatlakozva az előző szemléletmódhoz és egyúttal eltérve bizonyos értelemben attól – az ember passzióját az elismerésért oly erősnek látják, hogy képesek önmaguk elárulására, megtagadva saját identitásukat. Annak érdekében, hogy mások elfogadják őket, olyan maszkot öltenek, amellyel ily módon másoknak kedveznek. La Rochefoucauld elgondolása szerint „oly annyira hozzászoktunk, hogy mások előtt álcázzuk magunkat, hogy végül saját magunk előtt is felöltjük az álcát” (La Rochefoucauld 1978:123). Létrehozva egy fals identitást, mely az önbecsapáshoz vezet.

Adam Smith (1723–1790) skót klasszikus közgazdász és filozófus a materiális dolgok birtoklása szempontjából közelítette meg az elismerés témakörét. Az önszeretet (self-love) oly erős az egyénben, hogy ennek okán vágyik a gazdagságra, nem a materiális érték miatt, hanem mert elhossa a várva várt megbecsülést és csodálatot. A materiális értékek a

társadalmi pozíciót testesítik meg, melyek egyidejűleg a külső elismerést jelentik. Ebből az aspektusból a dolgok birtoklása iránti óhaj mások által meghatározott. Smith nézeteiben azonban megjelenik egy optimálisabb emberkép abban a tekintetben, hogy véleménye szerint az ember nem pusztán egy külső elismerésre törekszik, hanem egyúttal kiérdemelt elismerésre vágyik. Ehhez kapcsolódóan az önelismerés jelentősége is kiemelkedik, mely alapján az individuuum a külső elismerés előtt az önbecsülés érzetét óhajtja átélni. Elméletében megkülönböztette a hamis és az igazi elismerést (Pulcini 2009).

Jean-Jacques Rousseau (1712–1778) a francia felvilágosodás képviselője, filozófus, szociológus, elméleti pedagógus. Frederic Neuhouser nézete szerint Rousseau a humán lét középpontjába helyezte az elismerésért folytatott harcot (hivatkozva Rózsa 2011). Rousseau a moralitás kérdésével foglalkozva az emberrel született erkölcsiséget képviselte, az emberek azon belső hangját, amely többnyire nem kerül felszínre, mivel nem hallják meg ezt a hangot. Ennek oka a másoktól való függőségben keresendő, például az ezáltal kialakuló hiúságban. Az elismerés iránti vágy tehát a hiúságtól ('amour propre') vezérelt. Nézeteiben megjelenik Pascal, La Rochefoucauld és Nicole korábban említett szemléletmódja is, miszerint a megbecsülés hajszolása többnyire az individuumot arra sarkalja, hogy olyan identitást öltönn, amely megfelel mások elvárásainak, értékrendjének. Elvezeti az egyént addig, hogy szimuláljon meghatározott minőségeket, melyekkel nem rendelkezik, azért, hogy másnak tűnjön, mint ami valójában, felöltve egy valótlán identitást. A társadalmi megbecsülésről Rousseau tehát határozottan negatív hangnemben vélekedik. Alapvetően két megoldást fogalmaz meg: az egyik az emberek figyelmének eltérítése arról, amire vágyunk, így a hatalomról és a gazdagságról morálisan magasabb eszmék felé. A másik megoldás az ember önfogadásában rejlik, mely megszabadít a társadalom uniformizáló hatása alól. Az önfogadással az ember megélheti saját egyediségét és megismételhetetlenségét, minden árnyoldalával egyetemben (Pulcini 2009).

Az előbbi megoldási lehetőség magva rejlik Johann Gottfried Herder (1744–1803) elméletében, melyben minden személynek van egy autentikus módja emberi mivoltára, amelyet „mértéknek” definiál. Az ember abban az esetben találja meg a sajátos mértékét, amikor sikerül megszabadulnia a korlátok közé szorított, tipizáló társadalmi tömegtől, amely az emberek homogenizálására törekszik.

A sajátos mérték lényegében az ember saját útja, mely mindenki számára egyedi és megismételhetetlen. Az ember tehát arra hivatott, hogy a saját útját élje meg és ne valaki másét, mely egy öröklött morális ideált jelent. Herder másik fontos fogalma az eredetiséghez kapcsolódik, mely a következőket foglalja magában: „Hűségeseznek lenni magunkhoz – ez annyit jelent, hogy hűségesek vagyunk saját eredetiségünkhöz, amelyet csak mi tudunk felfedezni és megfogalmazni. Amennyiben megfogalmazom, annyiban meg is határozom magamat. Megvalósítok egy lehetőséget, amely sajátosan az enyém” (utalja Taylor 1997:128). Az önmagunkhoz való hűség azt is jelenti, hogy minden egyes embernek a saját egyedi életmódját kell meghatároznia, melyet nem a társadalom mintájára, hanem saját módon kell definiálni (Taylor uo.). Herder az eredetiséget az egyén és a nemzet szintjén is fontosnak véli, azonban ennek nyomán a modern nacionalizmus magjának elvetésével bélyegezték meg. Taylor azonban kritikusan szemlélte az önmagával foglalkozó emberképet, mivel a monologikus ideál leértékeli a dialógus szerepét, amely annyira fontos az identitás kialakítása szempontjából. Az identitás kialakulásának alapvető feltétele a „szignifikáns mások” (George Herbert Mead meghatározása alapján) közreműködése. A dialógus így nélkülözhetetlen szerepet tölt be, melynek kulcsa a humán nyelvi rendszer, mint eszköz önmagunk és mások meghatározására egyaránt. Az identitás formálódásában tehát jelentős szerepet kapnak a kapcsolatok.

Georg Wilhelm Friederich Hegel (1770–1831) a klasszikus német filozófia képviselőjeként sokoldalú filozófiai elméletet alkotott. Hegel az elismerésért vívott harc koncepcióját fogalmazza meg a *Szellem fenomenológiája* című művében. A műben szereplő „úr és a szolga” közötti viszonyban nem csupán a hierarchikus függés kap hangsúlyt, hanem „az én mint mi és a mi mint én” ideája egyaránt. Ilyen formán Hegelnél a személyközi kapcsolatok válnak az identitás formálójává (utalja Rózsa 2011). Az elismerésért vívott harc során az ember bármit tesz, elsősorban azért cselekszik, hogy elnyerje egy másik szubjektum elismerését. A „szignifikáns mások” elismerésének jelentőségét emeli ki, azaz az én bizonytalanságát mások nélkül. Az ideális állapot a kölcsönös elismerésben ölt formát. „S az elismerés nemcsak az emberi cselekvés nézőpontjából jelentős, hanem ama esély aspektusából is, hogy otthonra leljünk a modern világban” (Rózsa uo.). Más aspektusból, az erkölcsiség reflexiója során kiemeli az egyén fontosságát: „Az embernek

a maga szívét a saját szívének sírjává kell tennie; szívének minden örömét és szenvedését, minden bűnét és gáztettét meg kell bocsátania magának, és úgy kell tennie, mintha ezek meg sem történtek volna” (Weiss 2004:59). Másrészt az igazi erényt a közösségben való feloldódásban látja. (Weiss uo.). Az individuuum öndialógusát vizsgálva tehát nélkülözhetetlen, hogy az ember meg tudjon bocsátani önmagának, hiszen az önbüntető ember számára az elismerés sikertelen próbálkozás csupán.

Axel Honneth (1949 –) német filozófus, aki többek között a modern társadalmak konfliktusai-val foglalkozik. Nézete szerint a modern társadalmak konfliktusai az egyén el nem ismertségének, lenézésének megtapasztalásából, valamint az elismerésért folytatott küzdelem ellentétes viszonyából adódnak. Az elismerés Honneth megközelítésében nem ragadható meg, amennyiben a megvetés fogalma nem tisztázott. A megvetés érzetét egyrészt a családban erőforduló erőszakhoz köti, tehát a fizikai bántalmazáshoz, másrészt jogi értelmezésben az önmegvalósítás lehetőségének csorbításában látja. Ez utóbbi megvalósulhat az ember kirekesztésével, az egyenrangúság el nem ismerésével. „Az egyes ember nézőpontjából a társadalmi leértékelés tapasztalatával tipikus módon a személyes önbecsülés vesztesége is bekövetkezik, ezért elvesz annak az esélye, hogy az ember önmagát a maga sajátos tulajdonságaival és képességeivel megbecsült lényként érthesse meg” (Weiss uo.:57). Honneth a szolidaritás (korábban Hegelnél az erkölcsiséggel vonható párhuzamba) elnevezéssel illeti annak szükségességét, hogy az eltérő életformák egyformán legyenek elfogadva, az interakciók során megbecsüljék egymást. Elismeréseméletében szerepet kap az individualizáció, miként az egyéni teljesítmény elismerése válik fontossá. Az identitás honnethi felfogásban magában foglalja az önbizalmat, az öntiszteletet és az önmegbecsülést (uo.). Az egyéni teljesítmény vizsgálata szempontjából a pszichológia tudományterületéről a motivációs elméletek válnak érdekes témakörrelé.

Motivációs elméletek

Az elismerés témaköre szoros összefüggésben áll a különböző motivációs elméletekkel. A motiváció az ember tevékenységét ösztönző tényezőként írható le, mely a biológiai szükségletek kielégítésétől a magasabb rendű szükségletek kielégítéséig egyaránt forrása. A behaviorista szemlélet alapjául a klasz-

szikus és az instrumentális kondicionálás szolgál, melynek kísérletei alapján levonható az a konzekvencia, hogy a megerősített cselekvések megismétlésére hajlamos az élőlény, továbbá a viselkedés alakítható a megerősítés révén.

Az elmélet kritikus pontját a kutatók az extrinsik (külső) motiváció jelentőségének túlzott hangsúlyozásában látják. A külsőleg motivált személy ebből az aspektusból kizárólag azért cselekszik egy bizonyos módon, hogy elérje a kívülről elismerésének valamely formáját, mely megnyilvánulhat dicséretben, jutalomban egyaránt.

Optimálisnak azonban az intrinsik (belső) motivációt tartják számon, mivel a külső motiváció idézi elő, hogy a munkavégzés nem kapcsolódik a kedvtelésből végzett tevékenységhez, hanem a jövedelemszerzéshez. A tanulási tevékenység motivációja pedig nem az ismeret elsajátításának vágyán alapszik, hanem a jó jegy megszerzésére irányul. A tanulási tevékenység ezáltal manipulált a jutalom kilátásba helyezésével, egy provizórikus eszköz valamely külső cél elérése érdekében. A megtanult ismeretanyag a cél elérését követően elveszti jelentőségét és feledésbe merülhet. John W. Thomas (1980) álláspontja szerint a tanulási tevékenység során törekedni kell a személyes hatóerő érzetének kialakítására, azaz arra, hogy az egyén úgy lássa önmagát, hogy a viselkedésének okozója saját maga.

John A. Bates (1979) úgy véli, hogy a jutalom minden formáját el kell kerülni ahhoz, hogy önmagában a tevékenység végzésében találják meg a motivációt.

A kognitív szemlélet középpontjában az emberi viselkedésben a dolgok észlelésének módja emelkedik ki. Az elméletben különböző hatások eredményeként az ember kiegyensúlyozatlanságot él át, melyet törekszik egyensúlyba hozni, átélve így azt a motivációt a további cselekvésben. Képviselői (Piaget, Bruner) hangsúlyozzák az intrinsik motiváció jelentőségét, melynek alapja lehet a belső kíváncsiság, a hiányosság megszüntetésére való késztetés. A feladatmegoldás lehetősége önmagában elegendő a munka vagy a tanulás során a tevékenység elvégzésére. Jóllehet az elmélet rendkívül ígéretesen hangzik például a tanulók motivációját tekintve, azonban a tapasztalatok többek között a tanulási folyamatban azt mutatják, hogy a kognitív szemlélet által megfogalmazott egyensúlyvesztés nem nyújt tartóan elegendő motivációt (Tóth 2008).

A szociális-kognitív szemlélet kidolgozása Bandura nevéhez kötődik, melyben hangsúlyozza az előbbi két szemléletmód kölcsönös érvényesülését.

A külső (jutalom, büntetés) és belső (gondolatok, elvárások, vélemények) tényezők egyaránt hatással vannak a cselekedetekre, mintegy komplex rendszert alkotnak. A nézőpontban szerepet kap a megfigyelés is, mely feltételezi, hogy más személy viselkedésének következményeit megfigyelve vagy megismerve elsajátítható a megfelelő viselkedési forma, illetve az adott helyzettel szembeni elvárás.

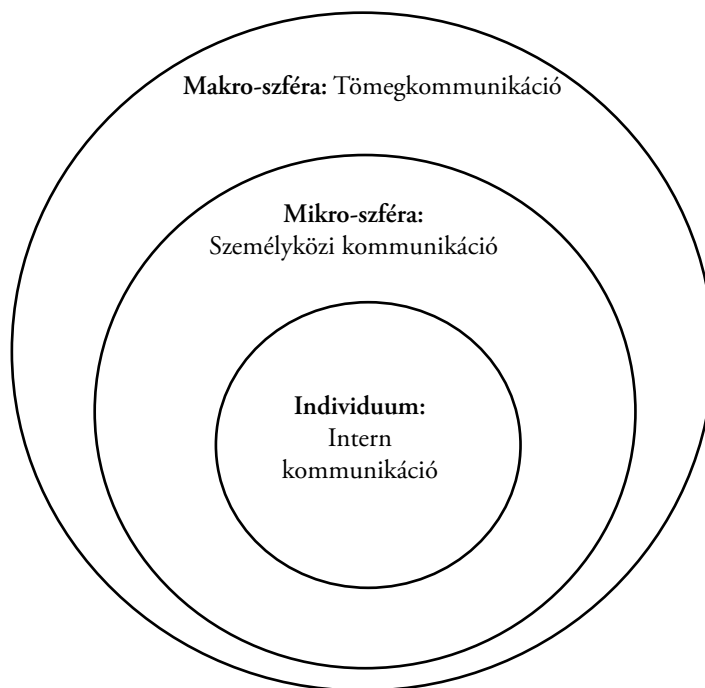
A humanisztikus szemléletben az alapvető hajtóerők (fiziológiai szükségletek) mellett előtűnik a lehetőség és képesség kibontakoztatására törekvő emberkép. Motivációként jelenik meg az önmegvalósítás igénye. Legkiemelkedőbb elméleti képviselői Carl Rogers és Abraham H. Maslow. Rogers az ember énfogalmának jelentőségét hangsúlyozza, melynek alapján a tapasztalatait értékelni tudja. Az énkép rugalmasan változhat a tapasztalatokkal és optimális esetben az alkalmazkodásra képes egyén énfogalma összhangban van a tapasztalataival, gondolkodásával, viselkedésével. Amennyiben ez nem áll fenn, az ideális és a reális én közötti szakadék nagy boldogtalanság-érzetet okoz. Rogers a helyes viselkedés jutalmazását bizonyos értelemben helyteleníti, mivel úgy véli, hogy feltétel nélküli pozitív elfogadás szükséges a gyermek számára, akárhogyan is viselkedik. Amennyiben büntetéssel fenyegetnek, nem a saját érzéseiket fogják kifejezni, hanem a mások által elvártakat.

Maslow szükséglet hierarchiájában a megbecsülés iránti igény az ún. deficit szükségletek között helyezkedik el, a fiziológiai, biztonsági, a szeretet és hovatartozás igény felett. Tulajdonképpen úgy is megfogalmazható, hogy a megbecsülés hiányában a kognitív szükségletek nem vagy nehezen valósulnak meg (Atkinson – Hilgard 2005).

A filozófiai szemléletmódok és a pszichológiai motivációs elméletek között felfedezhető esetenként hasonlóság. Bizonyos értelemben az individuumra vonatkoztatva mind a filozófia, mind a pszichológia a belső (intrinszik) és a külső (extrinszik) motiváció hatásmechanizmusát szemléli különböző nézőpontokból. Az önbecsülés szükséglete – úgy vélem – mindkét szemléletmódban vitathatatlan fontosságú, mely a külső elismerés nélkül meglehetősen nehezen tartható fenn. Ennek bizonyítására a pszichológiában a megerősítéshez kapcsolódóan lehetők fel releváns bizonyítékok.

A megerősítés vizsgálati szférái

A megerősítés vizsgálati területei közé tartozik az individuum belső kommunikációja, a mikrokörnyezetével folytatott kommunikáció, valamint az úgynevezett makro-szféra – a tömegkommunikáció területe –, mely a média világa által kínált tartalmakat öleli fel. A szférák a következő ábrával illusztrálhatók:

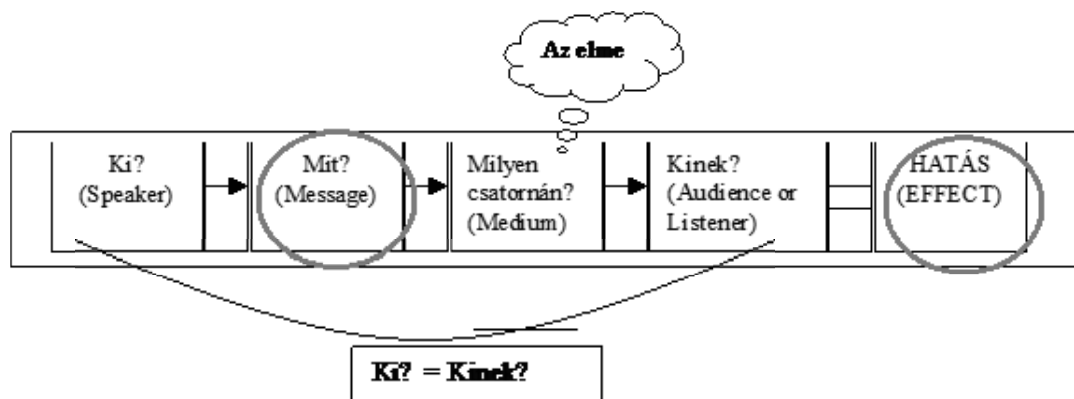
1. ábra: A megerősítés vizsgálati szférái (Saját szerkesztés)

Az önmegerősítés szerepe

Az individuum a vizsgálati szférák magja, az origó, ahonnan a megerősítés vizsgálata elkezdődik. Az a kommunikáció, mely az egyénre vonatkozatható, nem más, mint a belső kommunikáció, melynek tartalmát alapvetően a személyközi kommunikáció határozza meg.

„Identitásunkat mindig a másokkal való dialógusban alakítjuk ki, néha harcban azzal, ahogy a számunkra szignifikáns mások akarnak látni minket. Még ha kinőttünk is közülük néhányat, és eltűnnek az életünkéből, mint a szüleink, a velük való társalgás akkor is folytatódni fog, amíg csak élünk” (Taylor i.m. 129).

A belső kommunikáció folyamatát a következő ábra szemlélteti:

2. ábra: Lasswell Modell (Saját szerkesztés)

A Lasswell Modell alapján a beszélő (Ki) és a hallgató megegyezik (Kinek), a csatorna a belső gondolatok révén alakul ki. A belső beszélő mögött ugyan a szocializációs folyamatban résztvevő, az egyén számára releváns személyek lehetnek, mint az anya vagy az apa által adott visszacsatolások. Többnyire azonban nem tudatos a belső kommunikáció során, hogy az egyes reakciók, mely személy révén alakultak ki, a tudattalanban rejtőzve ismétlődnek a reakciók. Minthogy tanulmányomnak nem célja annak felkutatása, hogy konkrétan mely személyekkel azonosíthatók az egyes sugallatok és talán nem is lehet biztosan beazonosítani őket, eltekintek ennek jelentőségétől. A ki és a kinek tehát alapvetően azonos, a beszélő és a hallgató egyaránt önmagunkban lelhető fel és az önkommunikáció során feje ki hatását. „Az önkommunikáció az a dialógus, amit minden ember önmagával folytat kisebb vagy nagyobb mértékben. Nem ismer kötelékeket; sokszor próbál ki alternatívákat; örökösen megkérdőjelezi,

amit az én tenni akar, és bizonyos értelemben akkor kezdődik, amikor a külső, hangos kommunikáció félbeszakadt” (Horányi 2003:227). A hangsúly a „mit” kérdésem van, mely optimális esetben megerősítő szavakat vagy kifejezéseket jelent, hatását a következőkben elemzem.

Bandura elmélete alapján azok a kutatók, akik csak a külső hatásokat vizsgálják, az emberi viselkedés tanulmányozása során olyan faktorokat hagynak figyelmen kívül, melyek megcsontítják a humán természetéről kialakított képet. Az önszabályozás képességén belül rendkívül fontos helyet foglal el az önmegerősítés.

Az önmegerősítés megfelelő alkalmazásának különböző kritériumai vannak. Nyilvánvalóan az önmegerősítés lényegében az önjutalmazással valósulhat meg, mely irányulhat valamely dolog meg-

szerezésére vagy önelismerésre, melynek meghatározása az első kritérium. Az önjutalmazás realizálása minden esetben az individuum által meghatározott teljesítményhez kötődik. Tehát a második kritériuma az önmegerősítésnek az individuum tudatos teljesítmény-elvárása.

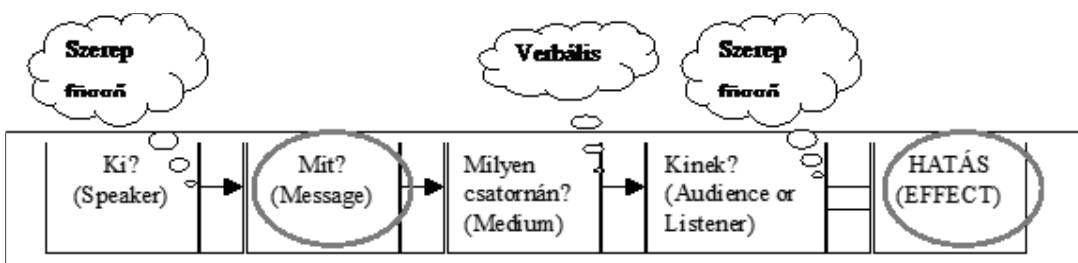
A következő kritérium szorosan összefügg az előzővel, melynek során meg kell határozni azt a viselkedés típust, amely megfelel a megerősítéshez szükséges minimális követelményeknek. Nyilvánvalóan a nem megérdemelt megerősítés negatív következményeket von maga után, nem ösztönöz a cselekvés vagy viselkedés megismétlésére úgy, mint a következtelenség vagy a kiszámíthatatlanság. Az önjutalmazás feltételeinek megteremtésével a teljesítmény elérése esetén az individuum csökkenteni tudja viselkedésének averzív hatásait, mivel az erőfeszítéseinek jutalmazásához természetes erőforrása van. A súlycsökkentésben, a dohányzás csökkentésében vagy felhagyásában, a tanulási ak-

tivítás növelése által az eredmények javulásában egyaránt szerepe van. Az önmegerősítés megvalósulhat öndicséret formájában, mely arra ösztönöz, hogy az egyén megnövelje teljesítményét, emelje a saját maga által kialakított limiteket. Hangsúlyozva, hogy az individuum határozza meg a valóban elégedettséget kiváltó tevékenységeket vagy viselkedési módot, melynek elérése erőfeszítéssel jár. A feleslegesen és folyamatosan ismétlődő önmegerősítés ugyanolyan haszontalan, mint teljes nélkülözése (Bandura 1976).

A megerősítés hatását kutatták többek között depresszív személyek esetében is. A depresszió tanulmányozói kiemelték annak fontosságát, hogy összefüggés van a pozitív megerősítés ritka alkalmazása és a probléma fennállása között. Ferster (1973) megállapította, hogy a depressziós személyt többek között erős önkritika jellemzi, mely összefüggésben van más tevékenységek iránti érdeklődésének elvesztésével, valamint a pozitív megerősítés hiányával, a negatív megerősítés gyakoribb alkalmazásával az önkommunikáció során. Lewinson (Festerhez hasonlóan) felismerte, hogy a depresszív személy diszfória-érzete a viselkedés pozitív megerősítésének hiányából ered. Jóllehet, Lewinson kutatása alapján megállapították, hogy nem minden depresszív személy egyformán fogékony a pozitív megerősítésre. Skinner álláspontja alapján a pozitív megerősítés nem pusztán fokozza a megerősített viselkedés gyakoriságát, hanem elősegíti a „kellemes” válaszokat, így úgy hat, mint az antidepresszáns (Abreu, Santos 2008).

Az elismerés tehát nélkülözhetetlen szerepet tölt be a mindennapi életben, mely erőforrást biztosít az egyén számára az olyan időszakokban, melyekben nehézkes az elismerés még halvány jelét is fellelni a külvilágban.

Megerősítés a személyközi kommunikációban

2. ábra: Lasswell Modell (Saját szerkesztés)

A személyközi kommunikáció során a tanulmány szempontjából a beszélő (speaker) az a személy, aki a megerősítő kifejezéseket mondja. A „mit” optimális esetben a megerősítő kifejezéseket jelenti, mely kiemelt szerepet tölt be a kutatás szempontjából. A csatorna többnyire verbális; a hallgató az a személy, akinek a megerősítő kifejezések szólnak.

A beszélő (speaker) lehet például szülő, tanár, vezető, házastárs, gyermek, stb.. A hallgató a situációtól függően lehet gyermek, diák, beosztott, házastárs, stb. A továbbiakban bemutatott területek tekintetében beszélő a nevelésben a szülő vagy iskolai közegben a tanár, a hallgató a gyermek vagy a tanuló. A munkahelyi szervezetben a vezető jelenik meg, mint beszélő és a beosztott kerül a hallgató szerepébe. A hatás a vizsgálat tárgya, mely a következőkben kerül nagyító alá.

Nyilvánvalóan ki kell emelni a külső elismerés jelentőségét, minthogy más területeket, számos kritika érte. Fellelhetők az ellentábor képviselői, akik feleslegesnek és értéktelennek vélik az elismerést, sőt olyan tényezőnek titulálják, amely csökkenti az egyén belső motivációját és befolyásolja a szabad választását. Hivatkoznak továbbá arra is, hogy önmagában a munkavégzés eredménye motiváló hatású, ezért a pozitív megerősítés nem szükséges. Így Deci, Koesner és Ryan (1999) kutatásaikat azzal a konklúzióval zárták, hogy a kézzel fogható külső jutalom, mint a fizetés, a díj, az érmekek csökkentik a belső motivációt. Deci megállapította, hogy amennyiben a jutalmat nem helyezik kilátásba, kevésbé választják a feladat elvégzését, azokhoz képest, akiket korábban nem jutalmaztak. Deci további megállapítása szerint a jutalom csökkenti a belső motivációt.

Ezen véleményeket azonban más kutatók (például: Eisenberger, Pierce, Cameron) nem hagyták komment nélkül és mintegy válaszként konkrét kutatási tapasztalatokkal felfegyverkezve bizonyították be az elismerés jelentőségét. Azon tényben egyet-

értettek, hogy az elismerés és az önmeghatározás, valamint az elismerés hatása a belső motivációra, szoros összefüggésben áll a teljesítmény-elvárással. A bizonytalan teljesítmény-elvárás esetében a jutalmazás csökkenti a feladatvégzés hatékonyságát és nincs hatással az egyén motivációjára. A magas teljesítmény-elvárásokhoz kapcsolódó jutalom viszont megnöveli az egyén intrinzik motivációját és nem befolyásolja az egyén szabad választását a további feladatok során. Továbbá a teljesítmény-célokhöz kapcsolódó jutalom nem csökkentette az egyén által kijelölt feladat iránti érdeklődést.

Harackiewicz és Sansone (1991) bizonyították, hogy a teljesítmény-elváráshoz kapcsolódó jutalom megnöveli az intrinzik motivációt azáltal, hogy az individuum figyel arra, jól végezze el a feladatát. Továbbá mások is megállapították, hogy a teljesítmény elváráshoz kapcsolódó jutalom megnövelheti az intrinzik motivációt azáltal, hogy az egyén kompetensnek, önhatékonyan érzi magát (Bandura 1997; Rosenfield, Folger and Adelman 1980). Nyilvánvalóan az intrinzik motivációnak számos más befolyásoló tényezője lehet, így meghatározó a feladat tartalma, prezentálási módja, a jutalom lehetősége. Amennyiben a feladatot úgy kommunikálják, mint irreleváns dolgot vagy az a szükségletekkel, elképzelésekkel ellentétes, akkor az intrinzik motiváció csökkenését éri el a jutalom elenére is. Abban az esetben növeli az intrinzik motivációt, amennyiben a feladat elvégzése elősegíti a szükségletek, vágyak teljesülését, valamint a feladat közvetítője is jelentőséget tulajdonít fontosságának (Eisenberger, Pierce, and Cameron 1999).

A megerősítés szerepe a nevelésben

A megerősítés, mint jutalmazás vagy ellentétként a büntetés a nevelés szerves részeként jelen van a mindennapokban. Jóllehet kutatásom fókuszában kiemelten a pozitív megerősítés áll, a nevelés témakörének tanulmányozása szorosan összekapcsolódik a büntetéssel, így nem tekinthetünk el betekintő vizsgálatától.

A megerősítést vagy a büntetést a nevelők többnyire valamely viselkedés következményeként alkalmazzák, lényegében oly módon, ahogy a klasszikus kondicionálás fejezetében bemutatásra került. A jutalmazást a cselekvés megismétlésére, a büntetést a cselekvés elkerülésének érdekében preferálják, a megfelelő cselekvéssorozat kialakulását remélve.

A nevelésben hosszú ideig a büntetés alkalmazásában látták a hatékonyságot, később a büntetés kilátásba helyezése is elegendő eszköznek bizonyult (Zrinszky 2006).

A különböző neveléselfogások eltérő módon tekintenek a jutalmazás és a büntetés szerepére, alkalmazásának fontosságára. Nyilvánvalóan lehetetlen eltekinteni az adott társadalmi közegetől, a társadalom fejlettségétől a neveléstörténet során. A következőkben néhány büntetés-ellenes gondolkodó ismerhető meg.

A büntetés–jutalmazás elméletének kidolgozója Friedrich Paulsen (1846–1908) úgy vélte, hogy a hierarchikus szervezetekben, mint az állam, az egyház, az iskola, a család, mindkét formára szükség van. Véleménye szerint a nevelésben a büntetés kap nagyobb hangsúlyt, a hivatali életben pedig a jutalmazás kerül előtérbe. A büntetést azonban csak indokolt esetben látja alkalmazható eszköznek és oka nem lehet például a bosszú, inkább a viselkedés megváltoztatása. Jóllehet a büntetés korlátozott alkalmazására is felhívja a figyelmet, mivel a túl sok büntetést nem véli hatékonynak, valamint a túl sok tilalom is inkább a megszegési vágyat ösztönzi.

Helmut Wehr a kreatív-kommunikatív konfliktuskezelő módszerek alkalmazásának fontosságát emeli ki, véleménye szerint a büntetés nem foglalhat el jelentős szerepet a nevelés során.

Bruno Bettelheim szintén a büntetés ellen foglalt állást, mivel azt rendkívül hatástalannak tartja. A büntetés (véleménye szerint) pusztán arra tanítja meg a gyermeket, hogy az erősebbnek van igaza, valamint következményként kialakítja a nehezeltetés érzetét a büntető személy irányában. Továbbá nem feltétlen váltja ki a büntetés a viselkedés elkerülését, inkább arra sarkalja az elkövetőt, hogy eltitkolja tetteit. Bettelheim kiemeli, hogy a büntetés következményeinek súlyossága az egyént még alattomosabb cselekvésre készítheti. „Éppen így megtanulja azt is, hogy bűnbánatot tanúsítson, amikor elvárják tőle, akár érzi azt, akár nem. Valójában talán csak azt sajnálja, hogy rajtacsípték, és most kénytelen viselni a következményeket” (Bettelheim 2000:122). A megoldás kulcsa a megfelelő kommunikációban rejlik, melynek során a nevelő tudatosítja, hogy biztos benne, hogy a viselkedést az egyén elkerüli, ha tudja, hogy az nem megfelelő (Zrinszky 2006).

A büntetés tehát olyan érzelmi reakciókat vált ki, mint a félelem, mely ugyan a viselkedés elkerüléséhez vezet, azonban gyakori alkalmazása személyiség fejlődésre káros hatással van. Amennyiben egyetlen cselekvésre vagy viselkedési formára nem érkezik

pozitív megerősítés, az egyén azt hiheti, hogy személyisége semmilyen szempontból nem felel meg az elvárásoknak, értéktelennek érezheti magát.

A büntetés és jutalmazás aránya azonban a következőkben leírtak szerint alakult egy kutatás alapján: „Ha az ember egy éven keresztül figyelné a szülők nevelési módszerét, és megszámlálja minden egyes dicséretet és minden egyes megrovást, észrevenné, hogy egy dicséretre tíz helytelenítő megjegyzés jut. Egy felmérés, amelyet német szülők körében végeztek, azt mutatta, hogy sok szülő sokkal gyakrabban büntet, mint dicsér. Sőt, némelyek azt hiszik, hogy gyermekeik nevelése dicséret nélkül is lehetséges. Ez természetesen nem múlik el nyomtalanul a gyermek lelkében. Hogyan tartsa magát értékesnek, mikor annyi mindent rosszul csinál, mikor olyan kevés dicséretre érdemes? A felnőttek és különösen a gyerekek csak akkor tudják teljesen kibontakoztatni lehetőségeiket, ha az az érzésük, hogy képesnek tartják őket valamire. Ez az érzésük pedig leginkább akkor van meg, ha elismerik és megdicsérik őket” (Lauster 1994:40-41).

A jutalmazás–büntetés kérdéskörével foglalkozó kutatók elméleteiből csak ízelítőt adtam, azonban világosan látszik, hogy az erőszakmentes nevelés rendkívül fontos szerepet kapott napjainkban. Az erőszakmentes nevelés önmagában is sugallja a pozitív megerősítés szükségességét, mivel ellenpárja, a büntetés alkalmazása a félelemmel párosul, így negatív érzéseket vált ki az egyénből. A büntetés esetében az individuum a cselekedetre gondolva is büntetést érezhet, mintha feje felett ott lebegne Damoklész kardja.

A filozófia tudományterületéről Honneth azt az álláspontot képviseli, miszerint az elismerés viszonyai során alakulnak ki a gyermekek kognitív képességei (Weiss 2010).

A megerősítés pedagógiai alkalmazása

A pozitív megerősítést a pedagógus támogató hozzáállással, dicsérettel és biztatással valósíthatja meg annak érdekében, hogy elősegítse a tanulók önhatékonyosságát. A tanári visszajelzés akkor eredményes, ha azonnali és közvetlenül összefüggésben van az erőfeszítés a sikerrel. A tanuló hatékonyabbnak érzi magát egy új tananyag elsajátításában, ha azt egy szignifikáns személy külsőleg megerősíti. A külső megerősítés sikerélményt eredményez, mely egyrészt ösztönzőleg hat a tanulási tevékenységre, jó érzéssel töltheti el saját teljesítménye, másrészt a

tanuló valóban érzi, hogy az oktatási tevékenység szereplője (Kobus, Maxwell, Provo 2008).

Hall, Lund és Jackson (1968) egyik kísérlete arra irányult, hogy szociális megerősítőket alkalmaztak olyan diákok esetében, akik az iskolában eltöltött idő kevés hányadát szentelték a tanulásnak. Gyakorlatilag amikor a megfigyelt diákok a tanulásra összpontosítottak, a kutatók olyan szociális megerősítéseket alkalmaztak, mint a dicséret, a kivételes figyelem. Megdöbbentő hatást eredményezett a kísérlet, mivel a tanulási idő megkétszereződött a vizsgált tanulók esetében (Carver – Scheier 2006).

A „Rosenthal-effektus” néven ismertté vált hatásmechanizmus egyértelműen jelzi az elvárás minőségének jelentőségét. „Robert Rosenthal amerikai pszichológus érdekes kísérletet végzett ezzel kapcsolatban. Először négyszáz tanuló intelligenciáját tesztelte. Azután teljesen önkényesen – és az intelligenciateszt eredményének figyelembevételével – kiválasztott olyan tanulókat, akikről azt mondta a tanároknak, hogy különösképpen intelligensek. Amikor Rosenthal a négyszáz diákot egy idő után újra tesztelte, a különösen intelligensnek minősített diákoknál olyan teljesítménynövekedés mutatkozott, amely akár 50 százalékkal is meghaladta a többi tanulót”.¹⁹¹ A tanárok pozitív elvárása úgy öltött formát, hogy minden egyes jó teljesítményért vagy annak bármely apró jeléért megdicsérték a diákot, a hibák jelentéktelenné váltak. Ennek hatására a tanulók önbizalma megnőtt és maguktól növelték teljesítményüket (Lauster uo.).

A behaviorista álláspont szerint a kívánt viselkedés megismétlődik, amennyiben megfelelő időben és módon jutalmazzuk (Tóth 2008). Így a megerősítés megfelelő alkalmazásának alapfeltétele, hogy az egyén ismerje a jutalmazáshoz és a büntetéshez kapcsolódó szabályokat. Nyilvánvalóan az igazságosság szempontja is felmérendő: az indokolatlan büntetés vagy jutalmazás egyaránt negatív következményeket vonhat maga után.

A megerősítés az iskolai környezetben manifesztálódik az osztályzatok, egyéb materiális eszközök (könyvjutalom), valamint a szociális megerősítők által.

A megerősítés iskolai közegben nem pusztán az osztályzatok vagy egyéb materiális eszközök által valósítható meg. A következő csoportosítás jól meghatározza az iskolai közegben alkalmazható megerősítési formákat:

1. Természetes vagy direkt megerősítés: a megfelelő viselkedésből eredő belső megerősítés. Példa lehet erre a csoportmunka, melyben egyenrangúan

191 Lauster 1994:41.

kezelik egymást a tagok, így ez önmagában feloldódáshoz vezet, erősítheti a részvételi szándékat, mint viselkedési formát. Természetes megerősítés az ún. belső megerősítés a megfelelő módon történő segítségkérést jelenti, amely eredményezi a segítségnyújtást, más oldalról belső motivációt eredményez a külső közvetett megerősítés által.

2. Szociális megerősítés: a megerősítés külső forrásból származik a megfelelő cselekvés hatására. Nem csak az iskolai közegben jellemző, így származhat valamely az egyén számára releváns személytől, szülőtől, tanártól, kollégától, baráttól, stb. Megjelenítésére különféle kommunikatív módok szolgálnak:

a. Nonverbális: lehet a mosoly, vállveregetés, taps, stb.

b. Verbális: szóbeli kommentek formájában, mint például: „Szép munka!”

c. Textus formában: „Kiváló”. (Smith 2006).

3. Aktivitásra készítő megerősítés: elsősorban iskolai közegben, például a páros feladat megoldás ösztönzően hathat a diákokra, mivel saját maguk választhatják meg a partnerüket. Különösen eredményes, ha valamilyen játékos tevékenységhez kapcsolódik a feladat.

4. Materiális megerősítés: valamilyen tárgyasult formát ölt, mely lehet élelmiszertől kezdve valamilyen díjig bármi. A gyermeknevelés területén az élelmiszer és a játékok alkalmazása megerősítésként nem túl praktikus, hiszen például ha valaki az étkezést jutalomként interpretálja, folyamatos táplálkozáshoz vezethet vagy épp ellenkezőleg a magát büntetni szándékozó személy megvonva magától a táplálékot anorexiás lehet. A játékok formájában nyújtott jutalmazás irigységhez vezethet másokban. A leginkább motiváló formák az oklevelek, írásos elismerések, a munka eredményének nyilvános bemutatása, stb.

5. Jelzés értékű megerősítések: leginkább iskolai közegben alkalmazható, kevésbé jelentőségteljes megerősítési forma, mely lehet például a piros pont, vagy a kis jegyek. Megerősítési értékét növeli, amennyiben bizonyos mennyisége után egy nagyobb jutalom van kilátásban (Smith 2006).

A megerősítés szerepe a munkahelyi szervezetben

„Miért is olyan fontos a munkahelyi elismerés? Mindenki szereti tudni, hogy számít, amit csinál. Amennyiben a munkatársak nem érzik, hogy felet-

teseik vagy kollégáik értékelnék őket, egy idő után pusztán gépnek vagy eszköznek kezdik érezni magukat. Ha senkinek sem tűnik fel, hogy egy kolléga igyekszik a lehető legjobban dolgozni, akkor idővel az illető sokat veszít motiváltságából.” (Chapman – White 1995:24).

A megerősítés, mint motivációs módszer a munkahelyi szervezetekben is jelentőségteljes a szervezeti célok elérésének érdekében. Nyilvánvalóan az elsődleges motivációs eszköz a pénzben testesül meg, továbbá kiemelkedő szerepe van a megfelelő munkahelyi környezetnek, a státusznak és a biztonságknak.

A munkahelyi elismerés önálló vizsgálati szféraként jelent meg és a MER (munkahelyi elismerés) teszt segítségével vizsgálják a megfelelő elismerő motiváció típusát. Az elismerés formája ugyanis egyenlően eltérő lehet, így például megtestesülhet elismerő szavak, ajándék, jutalom formájában, azaz az elismerés akkor hatékony, ha motiváló elismerésként ölt alakot.

Az elismerés szükségességének okát Steven Covey a következőkben fogalmazza meg: „A fizikai létfenntartás után az ember legfontosabb szükséglete a pszichológiai létfenntartás – az, hogy megértés, megerősítés, értékeljék és elismerjék”.

A munkaerő számára továbbá fontos, hogy ne érezze jelentéktelenségét magát, hanem a szervezet nélkülözhetetlen részeként élje meg tevékenységének végzését. Ennek megvalósulása érdekében különböző motivációs faktorokat vizsgáltak a kutatók. Megállapították, hogy a pénzben kifejezett elismerés mellett a pozitív megerősítés az egyik leghatékonyabb formának bizonyul a motivációban.

Nelson kutatásainak eredményeként kiemelkedőnek vélik többek között az elismerés hatását. Mintegy 1500 alkalmazottat kérdeztek meg és azt a következtetést vonták le, hogy az egyik leghatékonyabb motivációs eszköz a tevékenység elvégzését követően közvetlenül történő személyes elismerés (Nelson 1996). Nelson az általa összefoglalt motivációs tényezők között szerepelteti még a személyes köszönetnyilvánítást a jól végzett munkáért, melyet egyénenként szóban, írásban vagy mindkét formában egyidejűleg javasol realizálni. Hangsúlyozza annak fontosságát, hogy a köszönetnyilvánítás, illetve az elismerés őszinte legyen és a megfelelő időben történjen (Smith 2000).

A pozitív visszajelzés szükségessége tehát vitathatatlan, azonban egy Gallup-kutatás szerint, mely a világ országainak munkahelyi helyzetét vizsgálta, a legkevésbé alkalmazott tényezőnek tűnik. A megállapítást az a tény támasztja alá, hogy igen kevesen

jelölték meg a Gallup-kérdőívben szereplő: „Az elmúlt hét napban elismerést vagy dicséretet kaptam a jól végzett munkámért” kijelentést (Gallup 9.). A Gallup leírásában kiemelik, hogy a teljesítmény szempontjából fontos szerepet tölt be a visszajelzés, az elismerés mind személyes, mind vállalati szinten. Ennek ellenére különösen a volt szocialista országokban alacsony az elismerés vagy a dicséret aránya, melynek okát részben abban látják, hogy az individuumban nem tudatosított egyéni szerepének jelentősége. Ezzel kapcsolatosan Rodd Wagner és Jim Harter egy lengyel közraktár menedzserének tapasztalatát írták le, mely szerint a menedzser elkezdte dicsérni és elismerni a beosztottak munkáját. Az alkalmazottak reakciója nem volt pozitív, ellenkezőleg: megijedtek és nem tartották jelentőségtesnek saját teljesítményüket. A menedzser úgy vélte, hogy még meg kell tanulniuk, hogy nem lesznek lefejezve, ha nyilvános elismerésben részesülnek (Gallup 2011).

Az elismerés elfogadása tehát kultúrafüggő is, a befogadónak késznek kellene lennie arra, hogy kellemes élményként tapasztalja meg hatását. Úgy tűnik a negatív, gúnyt tartalmazó elismerés anynyira elterjedt korábban, hogy a pozitív hatása esetenként várat magára. „Mindezt figyelembe véve a rossz értelemben vett elismerés nem egyszerűen a méltányos megbecsülés hiányának tűnik. Fájdalmas sebeket okozhat, áldozatait megnyomorító öngyűlölettel terhelve meg” (Taylor 1997:125). Nyilvánvalóan nem az efféle elismerés növeli a hatékonyságot, hanem a valós teljesítményhez kapcsolódó, egyénre szabott formája, mely jó érzést vált ki és a feladat megismétlésére ösztönöz.

Konklúzió

Jelen tanulmány alapján az elismerésre vonatkozó kutatás három tudományterületet foglal magában: a filozófiát és a pszichológiát, valamint a kommunikációt, mint az elismerés közvetítésére szolgáló humán jelrendszert.

Az elismeréseméleti kérdésekről reflektáló filozófusok tekintetében néhány megközelítést mutat be a fenti deskripció, kiemelkedően az elismerés égisze alatt formálódó emberképet, identitást, valamint a morális vonatkozásokat. A tanulmányban az elismerésért akár egyetlen harcokba bocsátkozó, majd a másoknak való megfelelés vágyában az önmagát is megtagadó, maszkot viselő emberkép fokozatosan formálódik egy olyan identitást képví-

selő egyénné, akinek nem a pusztán elismerés, de a méltó elismerés értékes. Az individuum ebben az eszményképben immár értékeli önmagát, meg tudja élni egyediségét, önbecsülés jellemzi, aki azonban függ a környezet általi visszajelzésektől, amennyiben ezen elismerések saját értékítéletével megegyeznek.

Az elismerés jelentőségét – úgy tűnik – egyetlen filozófus sem vitatja az ismertettek közül, így ez az a pont, ahol a pszichológiai kutatási eredmények és a filozófiai reflexiók találkoznak.

A pszichológia a motivációs elméletek vonatkozásában veti fel az elismerés kérdéskörére vonatkozatható reflexiót, az intrinsik és az extrinsik tényezőket egyaránt vizsgálva. Végül a megerősítés szerepének elemzése egyértelművé teszi annak a kölcsönhatásnak a szükségességét, amely a motivációs elméletekben is megjelent. A kérdéskör nyilvánvalóan tovább mélyíthető a filozófiai reflexiók bővítésével, valamint további pszichológiai kutatások megismerése és prezentációja révén.

A méltó elismerés szükségességének vitathatalan jelenségére azonban bízom benne, hogy már ezen tanulmány is bizonyítékul szolgál.

Felhasznált Irodalom

- Abreu, P. R. – Santos, C. E. 2008 Behavioral Models of Depression: A Critique of the Emphasis on Positive Reinforcement. *International Journal of Behavioral Consultation and Therapy*, Volume 4, No. 2.
- Atkinson, R.L. – Hilgard, E.R. et al. 2005 *Pszichológia*. Osiris Kiadó, Budapest.
- Bandura, A. 1976 Self – Reinforcement: Theoretical and methodological considerations. *Behaviorism*, Volume 4. Number 2, Stanford University.
- Brophy, J. – Good, T. 1986 Teacher behavior and student achievement. In M. C. Wittrock ed. *Handbook of research on teaching*. Macmillan, New York.
- Bettelheim, Bruno 2000 *Az elég jó szülő. Könyv a gyermeknevelésről*. Cartaphilus Kiadó, Budapest.
- Buda Béla – László János 1981 *Beszéd a szavak mögött*. Tömegkommunikációs központ, Budapest.
- Carver, C. S. – Scheier, M. F. 2006 *Személyiségpszichológia*. Osiris Kiadó, Budapest.
- Chapman, G. – White, P. 1995 *A munkahelyi elismerés 5 nyelve*. Harmat Kiadó, Budapest.

- Cheli, E. 2004 *Nuovi modi di stare in relazione. Come e perché stanno cambiando i bisogni e le regole dei rapporti interpersonali*. Franco Angeli editore, Milano.
- Davis, H., 1980 *A Multidimensional Approach to Individual Differences in Empathy*. JSAS, Catalog of Selected Documents in Psychology, 10., University of Texas at Austin.
- Deranty, Jean-Philippe – Renault, Emmanuel 2007 *Politicizing Honneth's Ethics of Recognition*. Forrás: http://www.academia.edu/228228/Beyond_Communication_A_Critical_Study_of_Axel_Honneths_Social_Philosophy, [2013. 09. 23.]
- Eisenberger, R. – Pierce, D. W. – Cameron, J. 1999 Effects of Reward on Intrinsic Motivation - Negative, Neutral, and Positive: Comment on Deci, Koestner, and Ryan. *Psychological Bulletin*, 125, No. 6:677-691.
- GALLUP 2011 *The State of the Global Workplace. A worldwide study of employee engagement and wellbeing*.
- Hayes, S. C. – Rincover, A. – Volosin, D. 1980 Variables influencing the acquisition and maintenance of aggressive behavior: Modeling versus sensory reinforcement. *Journal of Abnormal Psychology*, 89:254-259.
- Honneth, Axel 1997 *Elismerés és megvetés: Tanulmányok a kritikai társadalomelmélet köréből*. Jelenkor, Pécs.
- Horányi Özséb 2003 *A kommunikatív jelenség*. General Press Kiadó, Budapest.
- Kobus, T. – Maxwell, L. – Provo, J. 2008 *Increasing motivation of elementary and middle school students through positive reinforcement, student self-assessment, and creative engagement*. Saint Xavier University & Pearson Achievement Solutions, Inc., Chicago, Illinois.
- Lasswell, Harold D. 1948 The Structure and Function of Communication in Society. In *The Communication of Ideas*. Institute for Religious and Social Studies, New York. (lásd még: <http://mediatheorystudies.com/2013/02/17/harold-d-lasswell-2/>)
- La Rochefoucauld, F. 1978 *Massime*. Rizzoli, Milano.
- Lauster, P. 1994 *Ki, ha én nem? Hogyan legyünk önértézetek*. Magyar Könyvklub, Budapest.
- Mészáros István – Németh András – Pukánszky Béla 2003 *Neveléstörténet*. Osiris Kiadó, Budapest.
- Nemesi Attila László 2011 *Nyelv, nyelvhasználat, kommunikáció*. Loisir Könyvkiadó, Budapest.
- Németh Erzsébet 1997 Hogyan jutalmazunk? A jutalom alkalmazásának előnyei és hátrányai a pedagógiában. *Új Pedagógiai Szemle*, 1:89-97. On-line: <http://epa.oszk.hu/00000/00035/00001/1997-01-lk-Nemeth-Hogyan.html>
- Pulcini, Elena 2009 Riconoscimento, autenticità, autoriconoscimento. In C.Mancina – P. Valenza – P. Vinci (a cura di) *Riconoscimento e comunità. A partire da Hegel* «Archivio di filosofia» 2-3, Fabrizio Serra editore, Roma (Peer-Reviewed), 209-217.
- Rózsa Erzsébet 2011 *Az elismerés a kortárs filozófia kurrens témája és a korszerű társadalomelmélet kutatási paradigmája*. Forrás: <http://www.matud.iif.hu/2011/02/11.htm>, [2013. 09. 23.]
- Smith, K. 2000 *Positive Reinforcement, a provocative intervention for the classroom*. Institute on Community Integration, College of Education, University of Minnesota, Minneapolis.
- Szigeti Györgyné – Vári Györgyné – Volczer Árpád 1980 *Filozófiai kislexikon*. Kossuth Könyvkiadó, Budapest.
- Taylor, Charles 1997 Az elismerés politikája. In Feischmidt Margit szerk. *Multikulturalizmus*. Osiris, Budapest.
- Tóth László 2008 *Pszichológia a tanításban*. Pedulus Tankönyvkiadó, Debrecen.
- Trilling, Lionel 1969 *Sincerity and Authenticity*. Norton, New York.
- Zrinszky László 2006 *Nevelélmélet*. Műszaki Kiadó, Budapest.
- Weiss János 2010 *Az eldologiasodás elismerélméleti értelmezése*. Forrás: <http://fordulat.net/pdf/1/weiss.pdf> (2013. 09. 17.)
- Weiss János 2004 *Az elismerés elmélete*. Áron Kiadó, Budapest.

Ágnes Nagy

The due recognition

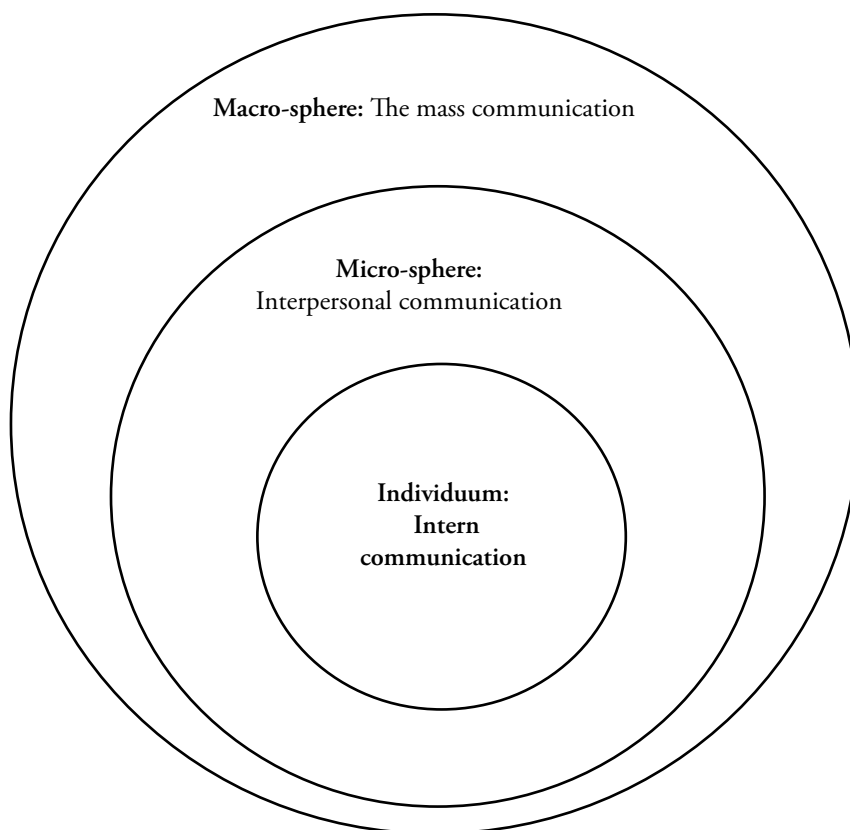
„Due recognition is not just a courtesy we owe people. It is a vital human need”.¹⁹³ As „a vital human need” is so important to understand what it means from two aspects of the sphere of philosophy and psychology. In this issue I can show the complexity of this theme without details, if only we examine the recognition from the aspect of identity. From this view of aspect both sciences sphere has a lot to discover. Basically in the philosophy there are two ways to look at the human image in the theme of recognition: one shows an image where the man fights for the recognition of others, has a mask that is formed by the expectation of others and the true identity can't arise. This view can represent for example by Hobbes, Pascal, La Rochefoucauld or Nicole. On the other side there's a man who can discover his own particular way of being (e.g. Herder) and although needs the recognition of others but a true and due recognition. The representation

of this view can be seen with Smith, Hegel and from some point of view Honneth.

In the background psychology searches for the motivation of people and formed different motivational theories. The centre of the question – naturally from the respect of recognition – what is the drive of the study and the action. While in base of many researches the behaviorist theorists gave importance the extrinsic factors, in the cognitive science the intrinsic factors have more relevance. Bandura in the social-cognitive theory understands the worth of both factors in the motivation (extrinsic and intrinsic).

Meanwhile in the Maslow pyramid the recognition is under the self-actualization, that can be translated as a necessity for the highest potential of people.

The specify psychology researches regarding the recognition can be connected with the reinforcement or rather with researches of the positive reinforcement. There are different spheres to examine the positive reinforcement that can be illustrated in the next figure:

192 Charles Taylor: The Politics of Recognition, p. 26.

The first sphere is the nucleus of the figure as it was described in some way before in the philosophy theory. Also psychologists made a lot of researches regarding this theme, like the theory of Bandura about the self-reinforcement or the researches of Ferster and Lewinson about the cause of depression and so on. For example the cause of depression can be the lack of the self-recognition.

The second sphere opens the door towards the others that in some philosophy theories were also important because without the others our identity can't be formed although the others can drive the individual on a false way with the continuous criticism. The micro-sphere from this aspect can be any situation where the interpersonal communication exists, so I examine the recognition's effects in the education, in the pedagogy and in the workplace.